

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาความเชื่อประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียน
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ผู้วิจัย : พระอธิการสมบัติ ธมฺมานนฺโท (รักษากักดี)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาประมวล ฐานตฺโต, ดร. ป.ธ. ๖, พธ.บ.(ภาษาไทย),
M.A. (Ling), M.A., Ph.D.(Pali& Bud).

: ดร. ประยูร แสงใส ป.ธ.๔, พ.ม., พธ.บ. (สังคมศึกษา),
M.A.in Ed, P.G.DIP IN JOURNALISM, Ph.D.(Ed.)

: ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ ป.ธ.๗, พ.ม., พธ.บ.(ปรัชญา), M.A.
(Bud), พธ.ค. (พระพุทธศาสนา)

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงเหียน เพื่อศึกษาคติความเชื่อประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนในปัจจุบัน และเพื่อศึกษาคูณค่าความเชื่อประเพณีการฝังศพที่มีต่อชาวบ้านเชียงเหียน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์

ผลจากการวิจัยพบว่าชาวบ้านเชียงเหียน มีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณีความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง ที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมที่สำคัญของภาคอีสาน คือเรื่องผาแดงนางไอ่และประเพณีบุญบั้งไฟ และประเพณีพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายซึ่งแตกต่างจากชุมชนอื่นอย่างชัดเจน

ความเชื่อประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนมีจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือ ต้องการส่งให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับไปสู่สุคติที่ดี ไม่ให้ผิดจารีตประเพณีที่โบราณได้เคยทำมา มีรูปแบบของพิธีกรรมการฝังศพซึ่งแตกต่างจากชุมชนอื่น คือ เมื่อมีคนตายแบบไม่ปกติ ห้ามเผาเตี๊ยะขาด ต้องฝังอย่างเดียว เพราะจะผิดจารีตประเพณี (กะล่ำ) จะทำให้ญาติผู้ตายและ

ชาวบ้านเดือดร้อนจึงไม่นิยมเผา ถ้าตายนอกบ้านห้ามนำศพเข้ามาในบ้าน ห้ามเก็บศพไว้ค้างคืน ไม่มีพระสงฆ์นำหน้าจูงศพไปป่าช้า การตายโหงต้องฝังอย่างเดียว ตายวันนั้นต้องนำไปฝังวันนั้น ต่อมาจึงอนุโลมให้รอนจนกว่าจะถึงเช้าจึงนำไปฝัง และยังมีวิธีเสี่ยงทายไข่ เป็นการจัดพิธีกรรมที่ยังยึดถือปฏิบัติอยู่จนถึงทุกวันนี้

คุณค่าความเชื่อประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีที่เราได้ทำตามประเพณีที่ปู่ย่าตายายได้เคยกระทำมา และเป็นการช่วยเหลือกันให้กำลังใจญาติผู้ตายและได้สืบทอดประเพณี วัฒนธรรมที่มีแต่โบราณไว้ไม่ให้สูญหายไป ส่วนทางด้านชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคีกันและเข้าใจซึ่งกันและกันมีจุดประสงค์เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที และเป็นการแสดงออกถึงน้ำใจของญาติพี่น้องและคนในชุมชน ก่อให้เกิดสิ่งที่มีคุณค่าทางจริยธรรมในการดำเนินชีวิต มีการบำเพ็ญบุญ ให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เป็นต้น

Thesis Title : A Study of Beliefs in the Burial Ground Tradition of Ban Chiang
Hian Villagers, Mueang District, Mahasarakham Province

Researcher : Phraathikarn Sombat Dhammanando (Ragsapagdee)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Pramuan Thanadatto
(Pali VI, B.A. (Thai), M.A. (Ling.), M.A., Ph.D.(Pali&Bud.))

: Dr. Prayoon Saengsai
(Pali IV, B.A., M.A. (Ed.), P.G. Dip. (Journalism), Ph.D.(Ed.))

: Asst. Prof. Dr. Sowit Bamrungphak
(Pali VII, B.A. (Phil.), M.A. (Bud.), Ph.D. (Bud.))

Date of Graduation : 29 March 2013

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the background of Mueang Chiang-Hian, (2) to study on Chiang-Hian villagers' belief of burial ground tradition in the present time, and (3) to study the values of Chiang-Hian villagers' belief of burial ground tradition in Mueang district, Mahasarakarm province. This was a qualitative research with the documentary collection and interview.

A result of the research study was found that Chiang-Hian villagers had the tradition and custom as their ancient characteristics that were relating to the E-sarn villagers' important literature: Pa-deang Nang-ai, Boon Bung Fai, and the burial ground tradition after death generally different from other communities.

Chiang-Hian villagers' belief of burial ground tradition had only one purpose that was to send the dead one's soul to the heaven without any mistake from the ancient tradition. There was the different belief of burial ground tradition from other communities. When there was unusual death, the dead body was not absolutely burned but it had to be merely buried. This is so because it was different from the ancient tradition (Khalam) which

would make the dead one's relatives and villagers unhappy. If the death was outside, it was condemned to take the dead body into the house, to keep it over night, and to let a monk precede it in the actual cemetery. The violent death had to be buried without any condition. The dead body had to be buried at the same day when the death arose. Later, there was permission to bury the dead body in the next morning. Moreover, in the present time, there was the tradition of casting the egg to find for some meaning or some way of good practice.

The values of Chiang-Hian villagers' belief of burial ground tradition were the good model derived from the ancestors. It was helpful to make the dead one's relatives happy with keeping the tradition and culture from the ancient time for an eternity. It also made the communities harmonious to understand clearly the other people in order to present the gratefulness and kindness among all villagers in communities. The ethical value was also found in a way of life, fulfillment of merit, giving, morality, and development, etc.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความมีเมตตาธรรมจากคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ดูแลเอาใจใส่ ให้ความรู้ คอยตรวจสอบความถูกต้อง ทั้งเนื้อหาวิชาการและรูปแบบ ขอกราบขอบพระคุณ/เจริญพรเป็นอย่างยิ่งในความเมตตาของทุกๆ ท่าน

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาประมวล ฐานตฺโต,ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดร.ประยูร แสงใสและผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งคอยให้คำแนะนำและให้กำลังใจเป็นอย่างดีแก่ผู้วิจัยและมีส่วนสำคัญในการทำให้วิทยานิพนธ์นี้มีเนื้อหาสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมทั้งพระอาจารย์ทุกรูปที่มีเมตตาจิตเสมอมา และขอเจริญพรทุกๆ ท่านที่สนับสนุนให้ความอุปถัมภ์ ในเรื่องทุนการศึกษา ตลอดถึงปัจจัย ๔ ในการเล่าเรียน ศึกษาจนสำเร็จผลในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณผู้ให้กำเนิด ที่ดูแลเอาใจใส่ส่งเสริม ให้สิ่งดีๆ และห่วงใยให้อภัยลูกๆ เสมอมา

ขอขอบคุณ/เจริญพรผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ตลอดถึงเจ้าหน้าที่บุคลากรห้องสมุดวิทยาเขตขอนแก่น ซึ่งได้อนุเคราะห์ด้วยดีในการค้นคว้าข้อมูล ตลอดถึงคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้เมตตาในการช่วยอนุเคราะห์ข้อมูลและให้คำปรึกษาแนะนำเพิ่มเติมให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอบูชาคุณพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน และขออุทิศความดีทั้งปวงของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ให้แก่บูรพาจารย์ ตลอดถึงผู้เป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา และผู้มีอุปการคุณทุกๆ ท่าน ตลอดถึงสรรพสัตว์ ของมีส่วนแห่งบุญกุศลนี้ด้วยกัน ทุกตน ทุกคน ทุกท่าน เทอญฯ

พระอธิการสมบัติ ฐมฺมานนฺโท (รักษาภักดี)

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ก
สารบัญภาพ	ข
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
๑.๘ กรอบแนวความคิดการวิจัย	๑๑
บทที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงเหียน	๑๒
๒.๑ ประวัติความเป็นมาของบ้านเชียงเหียน	๑๒
๒.๒ สภาพโดยทั่วไปของบ้านเชียงเหียน	๒๑
๒.๓ ชาวบ้านเชียงเหียนกับการนับถือพระพุทธศาสนา	๒๓
๒.๔ พิธีกรรมการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียน	๒๔
๒.๕ รูปแบบและวิธีการฝังศพ	๒๘
๒.๖ สรุป	๓๐
บทที่ ๓ ความเชื่อประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนในปัจจุบัน	๓๓
๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมการฝังศพ	๓๓

๓.๒ การฝังศพตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	๓๕
๓.๓ พัฒนาการของพิธีกรรมการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียน	๓๗
๓.๔ ความเชื่อประเพณีการฝังศพตามคติชาวบ้านเชียงเหียน	๔๑
๓.๕ สรุป	๔๕
บทที่ ๔ คุณค่าความเชื่อประเพณีการฝังศพที่มีต่อชาวบ้านเชียงเหียน อำเภอเมือง	
จังหวัดมหาสารคาม	๔๘
๔.๑ ด้านการดำเนินชีวิต	๔๘
๔.๒ ด้านคำสอนศาสนา	๕๒
๔.๓ ด้านจารีตประเพณีวัฒนธรรม	๕๗
๔.๔ ด้านชุมชนและสังคม	๕๙
๔.๕ สรุป	๖๑
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๖๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๖๔
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๖๘
บรรณานุกรม	๖๙
ภาคผนวก	๗๖
ก. รายชื่อข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	๗๗
ข. ภาพประกอบกิจกรรมและผู้ให้สัมภาษณ์	๘๑
ค. หนังสือขอความร่วมมือตอบแบบสัมภาษณ์	๙๒
ง. แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล	๙๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๐

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑ แผนผังลักษณะผังเมืองโบราณของเมืองเชียงใหม่	๘๒
๒ วัดป่าประชาสงเคราะห์	๘๒
๓ สถานที่ประกอบพิธีกรรมการฝังศพของชาวบ้านเชียงใหม่	๘๓
๔ การประกอบพิธีกรรมการฝังศพของนายรัชชัย แก้วทรัพย์	๘๓
๕ เอาโลงศพลงหลุม	๘๔
๖ เอาสิ่งของเครื่องใช้ใส่ลงไปพร้อมกับโลงศพ	๘๔
๗ กลี่ยดินกลบหลุมฝังศพ	๘๕
๘ ขันห้ำ	๘๕
๙ กำลังเก็บชิ้นส่วนกระดูกของศพ	๘๖
๑๐ นำศพขึ้นจากหลุมฝังศพ	๘๖
๑๑ แต่งตัวศพก่อนนำไปเผา	๘๗
๑๒ สัมภาษณ์พ่อบุรี ขัติยะวงศ์ และสัมภาษณ์พ่อโต รัตนพลแสน	๘๗
๑๓ สัมภาษณ์พ่อสิน โคตรมุงคุณ	๘๘
๑๔ สัมภาษณ์ ร.ต.ต.สมบุญ พลแสน	๘๘
๑๕ สัมภาษณ์พ่อบุญดี โคตรมุงคุณ	๘๙
๑๖ สัมภาษณ์นายราวี มหาโคตร	๘๙
๑๗ สัมภาษณ์นายสายสมร รัตนพลแสน	๙๐
๑๘ สัมภาษณ์นายสมพงษ์ รัตนพลแสน และคนอื่นๆ	๙๐
๑๙ สัมภาษณ์แม่สมจิต รัตนพลแสน และพ่อทองพูล รัตนพลแสน	๙๑

คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ

คัมภีร์ที่ใช้ในการค้นคว้านำมาอ้างอิง สำหรับวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕, การอ้างอิง พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อ คัมภีร์/เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๓/๒๐. หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๑๓ หน้าที่ ๒๐

ส่วนการอ้างอิงปกรณ์วิเสศ จะใช้ระบุชื่อ คัมภีร์/หน้า เช่น วิสุทฺธิ/๕๒ หมายถึง คัมภีร์วิสุทฺธิมรรค หน้า ๕๒

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จู.	(ไทย) = วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ส.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพา.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสศ

วิสุทฺธิ. (ไทย) = วิสุทฺธิมรรคปกรณ์ (ภาษาไทย)